
Problem-Based Learning กับการพัฒนาผู้เรียนอย่างยั่งยืน

รศ.ดร.วิมล ขอบชื่นชม

ผู้อำนวยการศูนย์สนับสนุนและพัฒนาการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยรังสิต ปทุมธานี

ในอดีตหรือแม้แต่ปัจจุบันนี้ การจัดการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ มักไม่ได้นำมาเป็นประเด็นหลักการแสดงถึงจุดแข็งของสถาบัน การศึกษามากนัก ทั้งที่เป็นกระบวนการหลักของการพัฒนาผู้เรียน จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจถึงประโยชน์ของการจัดการเรียนการสอน แต่ละรูปแบบน้อยมาก หรือไม่ให้ความสำคัญ จึงไม่น่าแปลกใจที่จะเกิดประเด็นที่ว่า ผู้สอนก็จะมองผู้เรียนว่าไม่รับผิดชอบ ไม่กระตือรือร้น ไม่พร้อมในการเรียนรู้ ฯลฯ ทางฝ่ายผู้เรียนก็เกิดความเบื่อหน่าย เพราะผู้สอนสอนแบบบรรยายเป็นหลัก แต่ตอนสอบหรือการวิจารณ์ผู้เรียน ผู้สอนกลับเน้นไปถึงความสามารถในทักษะการคิดหรือความตระหนักในการเรียนรู้ ประกอบกับสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันผู้ประกอบการมีความต้องการบัณฑิตที่มีความสามารถหลากหลาย อาทิ เช่น ความคิดสร้างสรรค์ การคิดเชิงบูรณาการ ตลอดจนทักษะความสามารถในการทำงานเป็นทีม ฯลฯ จึงน่าจะถึงเวลาที่ผู้บริหารและคณาจารย์จะต้องหันมาสนใจและให้ความสำคัญต่อการพัฒนาการเรียนการสอนอย่างจริงจัง และร่วมกันหาแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่สามารถสร้างเสริมทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ และการประกอบอาชีพในอนาคตของผู้เรียน

เมื่อพิจารณาถึงตัวผู้เรียน ผู้สอนอาจต้องอาศัยมุมมองในการมองผู้เรียนในแนวที่ต่างจากเดิม เนื่องจากผู้สอนคาดหวังให้ผู้เรียนมีความเป็นผู้ใหญ่ ดังนั้น ผู้สอนจึงต้องมองผู้เรียนว่าเป็นผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ (Adult learner) ผู้สอนจำเป็นต้องสร้างกิจกรรมการเรียนการสอนที่เอื้อให้เกิดความเป็น

ผู้ใหญ่ในตัวผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ลักษณะสำคัญของผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ได้แก่ ผู้เรียนมีประสบการณ์หรือองค์ความรู้ดั้งเดิมอยู่ และมีไม่เท่ากัน ผู้เรียนจึงมีความหลากหลายและแตกต่างกัน ลักษณะนี้ทำให้ผู้เรียนมีความต้องการเรียนรู้แตกต่างกัน ผู้เรียนจะมีความสนใจเรื่องที่เกี่ยวกับตัวเอง หรือเห็นว่าสามารถนำความรู้นั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้จริง นอกจากนี้ผู้เรียนยังมีความต้องการที่จะควบคุมกระบวนการเรียนรู้ของตนเองได้บ้าง และเนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนจะมีความสามารถต่างกัน ดังนั้น ผู้สอนจึงต้องมีความอดทน ใจกว้าง และเชื่อถือผู้เรียน อาจเริ่มโดยการตั้งคำถามที่คาดว่าผู้เรียนจะตอบได้ เช่น คุณเคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องนี้หรือไม่? คุณรู้สึกอย่างไรถ้าเกิดเหตุการณ์ขึ้นกับคุณ? เป็นต้น

ในการจัดการเรียนการสอน ถ้าเราจัดการสอนแล้วผู้เรียนเกิดความรู้สึกว่ามีสิ่งที่ยังไม่รู้อีกมากมาย ซึ่งผู้เรียนมีความกระหายอยากรู้ อยากศึกษาให้ลึกซึ้งถึงองค์ความรู้ที่ตนเองยังไม่รู้ ย่อมแสดงว่าผู้สอนสามารถท้าทาย (Challenge) ให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็น ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการฝึกผู้เรียนให้มีความสามารถในการเรียนรู้ นับได้ว่าผู้สอนประสบความสำเร็จไปขั้นหนึ่งแล้ว ซึ่งกลยุทธ์หรือเครื่องมือที่ใช้ในการทำท้าทายการศึกษาของผู้เรียน แม้ว่าจะมีอยู่หลายวิธี แต่วิธีที่จะกล่าวถึง ณ ที่นี้คือการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นพื้นฐาน หรือ Problem-Based Learning (PBL)

PBL เป็นรูปแบบการจัดการเรียนการสอน ที่ต่างจากการสอนโดยปกติที่มุ่งเน้นให้องค์ความรู้ ก่อน และจากนั้นเมื่อเกิดปัญหาหรือข้อสงสัยขึ้น ผู้เรียนจะพยายามหาหนทางในการแก้ไขปัญหา ซึ่งการจัดการเรียนจะจัดทำเป็นกลุ่มใหญ่ในลักษณะ ห้องเรียนบรรยาย โดย PBL จะเน้นการศึกษาถึง ประเด็นปัญหาที่อยู่สถานการณ์ที่ผู้สอนจัดขึ้นเป็น ฉากเหตุการณ์จริง (Scenario) เมื่อพิจารณา เหตุการณ์หรือปัญหาดังกล่าว ผู้เรียนจะมองหา ความรู้เพื่อที่จะใช้อธิบายและแก้ไขปัญหาหรือ เหตุการณ์นั้นๆ โดยกำหนดหัวข้อที่สนใจเรียนรู้ ด้วยตนเอง โดยผลลัพธ์คือการเรียนรู้ในสิ่งที่ควรรู้ เพื่ออธิบายเหตุการณ์ แต่ไม่ใช่ว่าการตัดสินใจว่าสิ่งใด ถูกสิ่งใดผิดในลักษณะการแก้ปัญหาโจทย์ (Problem Solving) เสียทีเดียว แต่ผู้เรียนจะได้ทราบถึงว่าใน สถานการณ์เดียวกันนี้อาจมีได้คำตอบที่ถูกเพียง คำตอบเดียว แหล่งเรียนรู้มีได้มีเพียงแหล่งเดียว ผู้เรียนจะมองการเรียนรู้ตามสภาพความเป็นจริงได้ มากที่สุด

ลักษณะสำคัญของ PBL คือ ใช้ปัญหาหรือ Scenario เป็นตัวกระตุ้นความอยากรู้ของผู้เรียน ใช้สถานการณ์จริงเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ เพื่อ เชื่อมโยงกับความเป็นจริงและนำไปใช้ได้จริง หลักการเรียนรู้ต้องตั้งอยู่บนความเป็นสหวิทยาการ ซึ่งจะนำไปตามสภาพจริงของสังคมและสิ่งแวดล้อม จริง มุ่งเน้นทักษะการคิด การทำงานเป็นกลุ่มย่อย (ประมาณ 5-12 คน) โดยให้ผู้เรียนกำหนดหัวข้อ ของการเรียนรู้ (Learning issue) ตามความสนใจ ของตนเองอย่างแท้จริง จัดเป็นการเรียนการสอน แบบ Self-Directed Learning นั่นเอง

กระบวนการของ PBL ผู้เรียนจะถูกแบ่งกลุ่ม เป็นกลุ่มย่อยประมาณ 5-12 คนและได้รับ Scenario ซึ่งอาจเป็นโจทย์ปัญหา ประวัติผู้ป่วย รูปภาพ เสียง วิดีทัศน์ ฯลฯ ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับสภาพจริง น่าสนใจ และก่อให้เกิดการอภิปรายถกเถียงกันได้

การออกแบบต้องให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์การ เรียนรู้ จากนั้นผู้เรียนจะดำเนินการตามขั้นตอนของ PBL 7 ขั้นตอน ต่อเนื่องกัน โดยเริ่มจาก **ขั้นตอนที่ 1** การตีความหมายคำต่างๆ ที่ปรากฏใน scenario ที่อาจเข้าใจต่างกันให้ตรงกันก่อน **ขั้นตอนที่ 2** การหาประเด็นปัญหาหรือข้อเท็จจริง **ขั้นตอนที่ 3** การระดมสมองเพื่ออธิบายประเด็นของ Scenario นั้นๆ **ขั้นตอนที่ 4** ตั้งสมมุติฐานที่สามารถ อธิบาย เหตุการณ์ใน Scenario โดยจะถูกหรือผิดก็ไม่เป็นไร **ขั้นตอนที่ 5** กำหนดประเด็นการเรียนรู้ว่าต้องการ เรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งใดบ้าง เพื่อมาพิสูจน์สมมุติฐาน ที่ตั้งขึ้น **ขั้นตอนที่ 6** แต่ละคนทำการรวบรวม ข้อมูลตามประเด็นของการเรียนรู้ที่กลุ่มร่วมกันกำหนด ขึ้น ขั้นตอนนี้จัดเป็น Independent Study และ **ขั้นตอนที่ 7** นำข้อมูลของแต่ละคนค้นคว้ามาอภิปราย, สังเคราะห์ และสรุปเป็นความรู้ที่ได้รับโดยใน ระหว่างขั้นที่ 1-5 และ 7 จะจัดในห้องประชุมกลุ่ม ย่อย โดยอาจารย์มีหน้าที่เป็นผู้ให้การช่วยเหลือ (Facilitator หรือ Tutor) อยู่ประจำห้อง

จะเห็นได้ว่า เมื่อผู้เรียนได้มีการเรียนรู้ผ่าน ขั้นตอนทั้ง 7 ขั้นตอนนั้น ผลที่เกิดขึ้นก็คือ ผู้เรียน ได้เป็นผู้กำหนดแนวการศึกษาด้วยตนเอง (Self-Directed Learning) ผู้เรียนมีโอกาสดแลกเปลี่ยน แสดงความคิดเห็น ซึ่งในแต่ละกลุ่มย่อยก็จะต้องมี การจัดตั้งประธาน เลขานุ และผู้จัดบันทึกบน Clip Chart ซึ่งตำแหน่งดังกล่าวจะหมุนเวียนไป ทำให้ ผู้เรียนได้ ฝึกภาวะการเป็นผู้นำ การทำงานเป็นทีม การ สื่อสารที่ดีมีประสิทธิภาพ รู้จักการรับฟังความ คิดเห็นของผู้อื่น มีความตระหนักถึงคุณค่าความ เป็นมนุษย์ (Human Value) ฯลฯ ผู้เรียนสามารถ กำหนดการเรียนรู้ได้แบบอิสระ (Independent Study) ในช่วงของการหาข้อมูล เป็นการฝึกความ รับผิดชอบต่อตนเองและกลุ่ม นอกจากนี้เพื่อนำ ข้อมูลที่แต่ละคนค้นคว้ามาอภิปรายร่วมกัน จะทำให้ ผู้เรียนตระหนักถึงความเป็นจริงที่ว่า อาจไม่มี คำตอบที่ถูกเพียงคำตอบเดียว อย่างไรก็ตาม

การจัดการเรียนการสอนแบบ PBL มักจะไม่มุ่งเน้นทักษะทางการปฏิบัติทางวิชาชีพมากนัก ดังนั้นยังคงต้องมีการเรียนการสอนภาคปฏิบัติการร่วมด้วย นอกจากนี้ กรณีที่เนื้อหามีความซับซ้อน ยากต่อการทำความเข้าใจ การสอนแบบบรรยายก็ยังคงต้องใช้ควบคู่ไปด้วย

การใช้ PBL ในการพัฒนาการเรียนการสอนนับเป็นเทคนิคหนึ่งในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากทุกฝ่าย

ที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่ผู้บริหารการศึกษาจนถึงอาจารย์ประจำแต่ละสาขาวิชา เพราะ PBL เน้นหนักด้านการบูรณาการสหวิชาเข้าด้วยกัน การเริ่มต้นเพียงวิชาใดวิชาหนึ่ง อาจจะไม่สามารถประสบความสำเร็จเนื่องจากผู้เรียนไม่มีเวลามาทุ่มเทกับการเรียนแบบ PBL ได้เต็มที่ ทำให้รู้สึกล้าทั้งผู้เรียนและผู้สอน ในที่สุดก็ไม่สามารถปรับเปลี่ยนวิธีการสอนได้ ประเด็นจึงอยู่ที่ว่า ถึงเวลาในการพัฒนาผู้เรียนอย่างยั่งยืนแล้วหรือยัง....

บรรณานุกรม

- Claire H.M. and Betsy P. (2001). **Assessing the Effectiveness of Problem-based learning in Higher Education : Lessons from the Literature.** Academic Exchange Quarterly. 5(1).
- Overview of PBL. (2002). **Teacher & Educational Development.** University of New Mexico School of Medicine. U.S.A.
- Woods, D.R. (1994). **Problem-based learning : how to gain the most from PBL.** McMaster University Bookstore, Hamton ON Canada.